

**ПРОИЗВОДЊА ПОВРЋА И ЗНАЧАЈ ПОВЕЋАЊА
КОНКУРЕНТНОСТИ ПОВРТАРСКИХ ПРОИЗВОДА У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ¹⁴⁵**

**VEGETABLE PRODUCTION AND SIGNIFICANCE OF INCREASE OF
VEGETABLE CROPS COMPETITIVENESS IN THE REPUBLIC OF
SERBIA¹⁴⁶**

Нада Косановић¹⁴⁷

Данијела Ракић¹⁴⁸

DOI: <https://doi.org/10.31410/EMAN.2018.381>

Садржај: Поврће се у Републици Србији узгаја на око 284.000 ha, што представља 6% од укупних ораничних површина. Производи се током целе године у башти, на њиви и у различитим облицима и типовима привременог и сталног заштићеног простора. Производња има изражен регионални карактер и условљена је агроколошким условима, развијеношћу прерађивачке индустрије и тржиштем свежег поврћа. За већину повртарских култура карактеристично је смањење површина које су њима засејане, али је позитивно што се, упркос томе, производња одржава на сличном или вишем нивоу. Носиоци производње у повртарству су мали произвођачи (95%), који углавном нису тржишно оријентисани и ту настају највећи проблеми, јер они нису у могућности да обезбеде довољне количине, континуирану испоруку и уједначен квалитет поврћа. Аутори сматрају да Србија има огроман потенцијал за повртарску производњу и да мере аграрне политике треба да обезбеде конкурентност производње у односу на окружење, али и на земље ЕУ. Због тога је, за повећање конкурентности, неопходна институционална подршка развоју повртарства - финансирањем нових технологија и неопходне пратеће механизације као и опреме за савремену производњу поврћа на отвореном пољу и у заштићеном простору. Осим конкурентности производње, важно је мерама аграрне политике обезбедити количину, континуитет и квалитет произведеног поврћа за свежу потрошњу, топлу и хладну прераду, кишељење, дехидрацију или сушење, производњу полу и готових јела и производњу дечије хране у првом реду за домаће тржиште, али и за извоз. Извори података на којима се базира ова анализа су статистичка база података и публикације Републичког завода за статистику Србије (Билтен и саопштења статистике пољопривреде и спољне трговине).

Кључне речи: Производња, поврће, конкурентност, аграрна политика, Република Србија

Content: In the Republic of Serbia, vegetables are grown on around 284.000 ha, which represents 6% of total limited area. It is produced in the course of the whole year in gardens,

¹⁴⁵ Рад је резултат рада у оквиру Пројекта 46006 „Одржива пољопривреда и рурални развој у функцији остваривања стратешких циљева Републике Србије у оквиру дунавског региона -развој локалних заједница“

¹⁴⁶ This Paper is the result of work within the Project 46006 „Sustainable Agriculture and Rural Development in terms of the Republic of Serbia Strategic Goals Realization within the Danube Region - Development of Local Communities“

¹⁴⁷ Research associate, Institute of Applied Science in Agriculture, Bulevar Despota Stefana 68b, Beograd, Republic of Serbia

¹⁴⁸ Phd student at the Faculty of Culture and Media in Belgrade, Serbia

fields and different forms and types of temporary and permanent sheltered areas. The production is predominantly regional and conditioned by the agroecological requirements, processing industry development and fresh vegetables market. It is characteristic for the majority of vegetable crops that the areas on which they are sown are reduced but, despite the mentioned, a positive side is in the fact that the production is maintained in the similar or greater level.

Holders of vegetable crops production are small producers (95%) who are not market oriented predominantly which results in the greatest problems since they are not able to provide sufficient quantities, continuous delivery and consistent quality of vegetables.

The authors consider that Serbia has enormous potential for the vegetable crops production and that the measures of agrarian politics should provide production competitiveness in respect to the surrounding countries and the countries of the European Union. Therefore, for the increase of competitiveness, the institutional support to vegetable crops growing is necessary - by the means of new technologies and necessary accompanying machinery as well as the equipment for contemporary vegetables production in the open and indoors. Except for the production competitiveness, it is important to provide, by the means of agrarian politics, the quantity, continuity and quality of produced vegetables for immediate consumption, hot and cold processing, acidification, dehydration or drying, production of semi-ready and ready meals and production of food for children primarily for domestic market, but also for the export. The sources of information this analysis is based on are the statistical database of information and publications of the Statistical Office of the Republic of Serbia (Bulletins and Notices of Agricultural and Foreign Trade Statistics).

Key words: Production, vegetables, competitiveness, agrarian politics, Republic of Serbia

---

1. УВОД

Циљ рада је да се укаже на стање, значај, потенцијал и користи које Република Србија има од повртарске производње. Анализом кључних статистичких показатеља дошли смо до закључака да биљна производња а као најзаступљенија ратарско – повртарска, у Републици Србији има, већ дуги низ година, доминантно учешће у структури пољопривредне производње.

Као једна од најинтензивнијих грана биљне производње која омогућује већу економску ефективност у односу на ратарску или сточарску производњу, повртарска производња омогућује интензивније коришћење земљишта, већу ангажованост радне снаге као и средстава механизације. Међутим, за значајније позиционирање производње поврћа и прераде од поврћа на међународном тржишту, потребно је повећање конкурентности ове значајне привредне гране. Тешкоће малих произвођача без знања, опреме и технологије да буду конкурентни и њихово одустајање од производње окретом ка локалним тржиштима могу се превазићи системским мерама, улагањима у знање, иновације и едукације ка моделима удруживања.

У раду је анализиран период од 2006 - 2012. године са освртом на резултате, трендове и пројекције развоја повртарске производње у актуелном времену.

2. ПРОИЗВОДЊА ПОВРЋА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Пољопривредна производња има велики значај за привредни развој једне државе због чињенице да она представља основ стабилности друштва из разлога што **храна** представља стратешки производ (Пејановић, Милић, 2008).¹⁴⁹

Србија има повољне услове за гајење већине повртарских култура, нарочито за средње рано и средње касно, али и за рано и касно гајење одређених врста поврћа. Због тога су се развиле баштенска, њивска, интензивна индустријска производња и производња поврћа у заштићеном простору и готово у целости је сконцентрисана на породичним газдинствима, која представљају најзначајнију производну јединицу, како по производним потенцијалима, тако и по оствареном обиму производње.

У претходном десетогодишњем периоду, забележен је тренд раста у обиму производње поврћа¹⁵⁰, што се може приписати последицама кретања на међународном тржишту пољопривредних производа а последично и резултату већих инвестиција у производњу поврћа, и то пре свега у затвореном простору, као и све већој понуди и асортиману нових врста поврћа. Поред тога, производња поврћа веома је значајна и са аспекта коришћења расположивих природних потенцијала и техничко - технолошких достигнућа, а све у функцији стварања и раста дохотка у пољопривреди (Стефановић, Стевановић, 2005).

Према подацима Републичког завода за статистику, поврће се у Републици Србији гаји на површини од 121.574 хектара, од чега је 30.676 хектара на територији Војводине. У ову површину је искључен и кромпир који се у Србији гаји на површини од 51.987 хектара, а у Војводини на површини од 11.433 хектара.

Поврће учествује са 9% у структури укупно засејаних површина у Србији, са 11,31% у укупној вредности производње и са 9% у укупном извозу пољопривредних производа те је самим тим, једна од најразвијенијих и економски најисплативијих грана у пољопривреди. Мада је производња поврћа у односу на потребе и могућности још увек недовољна, значај повртарства огледа се у томе што производња на отвореном пољу може да обезбеди 5-8 пута већу вредност производње, као и у томе што сектор обухвата велики број индивидуалних произвођача и тиме доприноси руралном развоју земље. Уз примену система за наводњавање, повртарство омогућава интензивно коришћење земљишта и смену две до три врсте поврћа у току године.

Производња у заштићеном простору омогућава гајење поврћа током целе године, а нарочито у току зимског периода и раног пролећа, када влада дефицит свежег поврћа. На тај начин се постиже континуитет у снабдевању тржишта свежим поврћем, што позитивно утиче на правилну исхрану становништва, као и на повећање вредности производње и профита. Такође, то је сектор који је тесно повезан са тржиштем и прерађивачком индустријом, сектор који има значајан потенцијал за извоз свежих прерађевина и свежих производа, уколико се испоштују строга правила контроле квалитета.

¹⁴⁹ Видети: Пејановић, Р., Милић, Д., Инвестиције у пољопривреду Републике Србије, Економика пољопривреде, Београд, бр. 1/2008, стр. 9-19.

¹⁵⁰ У оквиру регионалне прехрамбене индустрије највећи раст производње забележен је код производње пекарских производа и тестенина од 2,4% и незнатан раст код прераде и конзервисања воћа и поврћа од 1,9%. /<https://www.raris.org/>

3. ТРЖИШНИ ЛАНАЦ ПРОИЗВОДЊЕ ПОВРЋА

Производња поврћа има изражен регионални карактер и условљена је агроеколошким условима, развијеношћу прерађивачке индустрије и тржиштем свежег поврћа. Највећи део произведеног поврћа је мали, због немогућности да се обезбеди уједначен квалитет и довољна количина поврћа за континуирану производњу и испоруку с обзиром да су носиоци производње у повртарству мали произвођачи (95%), (Табела 1) који углавном нису тржишно оријентисани и ту настају највећи проблеми, јер они нису у могућности да обезбеде довољне количине, континуирану испоруку и уједначен квалитет поврћа.

Мала газдинства, испод 5 ха, чине 88,235 ха, односно, 40% земљишта за производњу поврћа. Већина њих гаји парадајз, паприку, пасуљ, купус, лубеницу, дињу, црни и бели лук, грашак итд. Оваква производња намењена је директној потрошњи, интерној употреби и индустријској производњи. На великим пољопривредним газдинствима, од поврћа се најчешће гаји грашак (30%), паприка (9%) и боранија (7%) и производња се првенствено обавља за потребе прерађивачке индустрије.

Табела 1. КПП за производњу поврћа, ха

Број пољопривредних газдинстава	КПП, ха						Укупно
	< 1	1 - 2	2 - 5	5 - 10	10 - 50	< 50	
ПГ - Парадајз	11947	10169	17097	8372	3160	115	50860
ПГ - Паприка	15040	14300	23065	10033	3903	210	66551
ПГ - Кромпир	19072	23261	42820	22397	8663	252	117365
ПГ - Поврће у пластеницима	3768	2787	5253	2486	1248	83	15625
Укупно:	50,727	50,52	88,235	43,29	16,974	660	250,4

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

У периоду 2006 - 2012. године забележен је значајан принос поврћа, иако је због суше у 2012. години, у току вегетационог периода, производња била слабија. Поврће се производи у количини око 1.000.000 тона годишње (према Попису пољопривреде из 2012. године), што није довољно да би се покрила домаћа потражња. У оквиру ове производње (2006 - 2012. године), највећи удео има кромпир (35,7%), затим купус и кељ (16,5%), диња и лубеница (11,8%), парадајз (9,6%), паприка (8%) и црни лук (6,6%). Највећи део површине под поврћем припада малим пољопривредним газдинствима, која на годишњем нивоу производе углавном за потрошњу на газдинству у свежег стању, а мање у сврхе индустријске прераде. Око 10.000 ха припада великим произвођачима, где се гаји поврће за комерцијалну употребу, као што су грашак (30%), паприка (9%) и пасуљ (7%).

Квалитет производње карактерише низак технолошки ниво, заједно са старим и традиционалним застарелим сортама, непостојањем система за наводњавање, неадекватном заштитом усева од болести и штеточина, старим машинама и опремом за заштиту усева и бербу као и недовољна примена стандарда квалитета .

Табела 2: Структура повртарске производње у Републици Србији (укључујући кромпир)

Производња(000) t	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Структура 2010-2012 (%)
Укупно	2279	1871	2120	2207	2201	2166	1618	100
Кромпир	930	743	844	898	887	891	578	35,7
Шаргарепа	68	57	66	68	101	60	48	2,9
Лук	140	116	141	131	144	140	107	6,6
Бели лук	26	21	24	23	22	21	17	1,0
Пасуљ	55	39	42	46	43	39	27	1,7
Боранија	14	13	15	17	18	17	12	0,7
Грашак	36	35	42	39	37	41	33	2,0
Краставац	67	60	62	67	70	72	55	3,4
Купус и келњ	325	280	301	326	337	315	266	16,5
Парадајз	189	152	176	189	189	199	156	9,6
Паприка	177	150	151	171	155	145	130	8,0
Диња и лубеница	251	205	256	230	197	225	190	11,8

Извор: РЗС

Према подацима Републичког завода за статистику, кромпир се у Републици Србији гаји на површини од 51.987 хектара, док је у Војводини под кромпиром 11.433 хектара. Производња **кромпира** у Србији углавном има стихијски карактер. Низак ниво знања у неким фазама производње и недостатак система за наводњавање препуштају производњу климатским чиниоцима. Велики део површина се сеје семеном зараженим вирусима, чији је потенцијал 50 - 80% испод генетског потенцијала здравог семенског кромпира. У Србији се релативно мало користи декларисани семенски материјал, што је велики проблем, јер, када би се користило квалитетно семе, приноси би били и до два пута већи. Законом о семену предвиђено је да се формира регистар произвођача семена. Поред тога, прописано је да производња семена мора да подлеже строгој контроли, као и да у производњи могу да буду заступљене само сорте које су уписане у Регистар биљних сорти. Домаћи сортимент не прати динамичне промене у свету којима се стварају нове сорте поврћа, бољег квалитета и веће отпорности на болести. Потребно је:

- 1) Направити свеобухватни план и програм успостављања сертификације кромпира и подржати га субвенцијама.
- 2) Прилагодити царинску заштиту на начин да омогући снижавање цена коштања у периодима када Србија има неконкурентну производњу инпута.
- 3) Обезбедити саветодавне услуге произвођачима, везане за примену агротехничких мера и одговарајућих сорти.

Просечна површина под кромпиром у Србији износи 85.000 ha, са тенденцијом опадања. Годишња потрошња кромпира је око 38 kg.

У Републици Србији, краставац се узгаја на површини од 4.179 хектара, а у Војводини на површини од 872 хектара.

Пасуљ се у Републици Србији гаји на површини од 10.531 хектар, од тога на површини

од 2.896 хектара у региону Војводине. Просечна површина под **пасуљем** у претходном периоду¹⁵¹ износила је 24.320 ha са тенденцијом пада по просечној стопи од 1,8% годишње. Годишња потрошња пасуља по становнику у Србији је око 5 kg, што нас сврстава у сам врх по потрошњи.

У Републици Србији, према последњим подацима Пописа из 2012. године, **парадајз** се гаји на површини од 2.614 хектара, од тога у региону Војводине на свега 688 хектара, што представља удео од око 26% од укупне површине под парадајзом у Србији. У структури укупних површина под поврћем, парадајз учествује са 9,6%. Највеће количине парадајза у Србији још увек се производе на отвореном пољу, где је принос у највећој мери условљен временским приликама. Веома је распрострањена производња парадајза у импровизованим пластеницима, који не могу значајно да поспеше принос, већ једино могу да заштите производњу од спољних утицаја.

Просечна површина под **паприком** у анализираном периоду износи 19.550 ha са тенденцијом незнатног опадања по просечној стопи од 0,3% годишње. Највећи део наше производње паприке реализује се кроз продају на зеленим и кванташким пијацама у Србији. Веома мали проценат производње се извезе или употреби у домаћој прерађивачкој индустрији. Мали обим прераде паприке у индустрији резултат је и традиције спремања домаћег ајвара и туршије у домаћинствима које је последњих година све доминантније.

У Републици Србији **грашак** се узгаја на површини од 5.571 хектара, од тога у региону Војводине на површини од 2.818 хектара, што чини око 50% укупних површина под грашком. У структури укупних површина под поврћем учествује са 6%. Домаћа производња у потпуности задовољава потребе потрошача у Србији.

У Србији се лук гаји на површини од 4.979 хектара, од тога у Војводини 1.386 хектара (РЗС). Просечна површина под **црним луком** у периоду 2000 – 2007. износи 25.000 ha, са тенденцијом благог опадања по просечној стопи од 2% годишње. У структури европске производње Србија учествује са 1,6%.¹⁵²

Просечна површина под **кунусом** износи 22.000 ha, са тенденцијом опадања по просечној стопи 1,2% годишње. У структури укупних површина поврћа учествује са 9%.

Лубенице и **диње** ботанички спадају у поврће, али се, због високог садржаја шећера и начина конзумирања, сматрају воћем. Обе повртарске културе су омиљене и тражене на нашем тржишту. Просечна површина под лубеницама и дињама, износи 17.300 ha, са благом тенденцијом пада. Просечан принос лубеница износи 15 t/ha. Захваљујући доброј потражњи за лубеницом и дињом, улагања у ове производње у Србији су значајна у последњем периоду. У Србији се у мањим количинама гаји остало поврће, које се истовремено мање конзумира и углавном увози, а то су, на пример, броколи, артичоке, разне врсте салата, рукола, коктел парадајз итд.

---

¹⁵¹ Период од 2000 - 2006. године (Напомена аутора)

¹⁵² Производња лука у свету обавља се на површини од 4.443.754 хектара, од тога у Европи на 362.873 хектара. Највеће површине намењене производњи лука су у Индији (1.217.000 хектара) и Кини (1.025.000 хектара), и при томе ове две земље заузимају половину укупних светских површина под луком (FAOSTAT, 2013)

4. АНАЛИЗА СТАЊА И ПРОБЛЕМА ПРАРАЂИВАЧКЕ ИНДУСТРИЈЕ У СРБИЈИ

Политика Републике Србије у протеклом транзиционом периоду за индустријски сектор, била је усмерена ка процесу приватизације и реконструирању привреде у циљу стварања конкурентног пословног амбијента. Сходно томе, институционална решења и државни подстицаји имали су за циљ:

- 1) Приватизацију и реструктурирање друштвених предузећа,
- 2) Привлачење СДИ,
- 3) Усмеравање развојних подстицаја извозним привредним субјектима, субвенције,
- 4) Свеобухватну реформу прописа.¹⁵³

Промене које су се догодиле у пољопривредним друштвеним предузећима, знатно су утицале на развој сектора прераде поврћа. Република Србија и поред тога што је располагала великим производним објектима, они су били лоше развијени и неретко смештени у областима са малим бројем произвођача. Неки од објеката су приватизовани, значајан број прерађивача више не ради, док остали имају застарелу опрему, углавном услед недостатка инвестиција. У већини објеката опрема је на нивоу нижем од оног који захтевају стандарди за извоз, посебно на тржиште ЕУ.¹⁵⁴ Само мали број предузећа поседује прерађивачку технологију високог квалитета.

Улога прерађивачке индустрије је да поврће које није могуће чувати у складиштима преради на начин да се може чувати и транспортовати, чиме се продужује могућност њиховог коришћења. Генерално, то се може урадити смрзавањем, сушењем и топлим прерадом. Србија има велику конкуренцију на нивоу производње поврћа, али малу на нивоу прераде. Можда не толико малу, уколико се погледа укупно инсталирани капацитет, међутим малу конкуренцију уколико погледамо ниво примењене технологије.

Данас у Србији постоји 181 регистрована хладњача за чување воћа и поврћа са укупним капацитетом од 608.000 t и укупно 81 фабрика за топлу прераду и сушење воћа и поврћа са инсталираним капацитетом од 565.000 t. Већина постојећих хладњача је застарела и није климатизована, што резултира великим губицима. Република Србија има значајан извор сировина за прераду и извоз. Просечна производња на десетогодишњем нивоу износи око 2.100.000 тона свежег поврћа. Ипак, ово је недовољно искоришћено, с обзиром на то да се само 15% поврћа произведе, преради и прода у Републици Србији. Продужетак сезоне свежег воћа је ограничен slabим складишним капацитетима. Само око 12 хладњача има технологију УНК (ултра ниског кисеоника) или квалитетне радне системе (нпр. НАССР и ISO стандарде). Међутим, и поред значајног потенцијала којим располажемо - широк производни асортиман, континуитет у производњи, квалитетна и довољна сировина, искусна радна снага, присутан је и низ слабости од који су најзначајније: недостатак информација и тржишта, непоседовање извозних сертификата

¹⁵³ Стратегија развоја удружења компанија за прераду воћа и поврћа 2011-2014, Нермин Беговић, Мсц; Гордана Матовић, Мсц/ЦМЦ, Краљево, септембар 2011.

¹⁵⁴ Увођење аутоматизованог система увоза и извоза без папирних докумената помоћи ће привреди Србије да постане ефикаснија и конкурентнија, оцењено је данас на отварању семинара о имплементацији таквог система на коме су у Привредној комори Србије говорили представници Управе царина, Декларације Европске уније и Министарства финансија.

EUREPGAP¹⁵⁵ и HACCP стандарда¹⁵⁶ проблеми везани за недостатак употребних дозвола за производне објекте према стандардима које захтевају купци (све присутније руско тржиште), недостатак капитала и др.

Тренутно, поред великих, постоји и око 363 малих хладњача са капацитетом у опсегу од 50 до 350 тона, које подижу пољопривредници да би повећали своју конкурентност на тржишту. Број предузећа у сектору прераде хране је 3.348 од чега су микро предузећа најбројнија са чак 75.4% или 2.524, следе мала са 15,5 %, односно 520, средња, којих има 240 што износи 7,2%. Великих има само 63, и то представља свега 1,9% од укупног броја предузећа. Приватни сектор у домаћем власништву обухвата 93,9%. Просечна стопа реалног раста у периоду 2001 - 2009 износи 1,04%, а пројектована просечна стопа раста за период 2011 - 2020 износи 3,94 посто.¹⁵⁷

Тренутно постоји велики потенцијал за извоз, посебно када је у питању конзервирано, замрзнуто и суво поврће. Извоз поврћа добија све већи значај услед приступа новим тржиштима. Замрзнуто воће чини 80% извоза, а свеже 16,6%. У погледу испуњења стандарда за безбедност хране у сектору за воће и поврће, главна правна акта су усвојена, али без одговарајућих подзаконских аката, прописа за спровођење и контролних мера. Стога, није доступна статистика по овим питањима. Одлука Владе да од 1. јануара 2009. године започне једнострану примену трговинског споразума са ЕУ има значајне последице на трговину поврћем, јер је либерализација у оквиру ССП за поврће значајна и утиче на то да се процеси укрупњавања и специјализације производње, као и увођење стандарда и супермаркетизације, убрзају услед спуштања цена.

Република Србија мора у оквиру Поглавља 29 - Царинска унија да усклади царинску политику са царинском политиком ЕУ, а у оквиру ње, мора ускладити област која се тиче царинске заштите у области пољопривреде. На тај начин би се стекао један од услова за пријем Републике Србије у ЕУ. На путу интеграције РС у заједницу европских земаља, Србија мора своје законске прописе и подзаконска акта у области царинске политике, везана за пољопривреду, ускладити са прописима ЕУ.¹⁵⁸

Евидентна је и појава да услед мањих складишних капацитета и велике царинске заштите, постоје изражени пикови (како ниске цене, тако и високе) међу годинама, али и у току године. Дobar пример пикова цене може се видети на примеру упоређивања цена

¹⁵⁵ Од 2007. године EUREPGAP сертификација постаје обавезна за све оне произвођаче, који желе да продају своје производе малопродајним заступницима. EUREPGAP стандард је сличан HACCP јер се заснива на истом принципу – превенцији, елиминацији и свођењу на прихватљив ниво опасности за безбедност хране, успостављањем система контролних тачака и предузимањем одговарајућих мера. Ипак, EUREPGAP је свобухватнији, јер се односи на примарну пољопривредну производњу. Дакле, EUREPGAP треба да осигура квалитет намирница од њиве –засада па до финалне потрошње –трпезе. У систему контроле хране одговорност је пренета на произвођача, који је сада у обавези да обезбеди сигурну храну.

¹⁵⁶ Од 1. јануара 2006. године HACCP стандард је обавезан на тржиштима ЕУ. Предузећа која немају сертификат не могу да пласирају своју робу. Наша земља је усвајањем Закона о ветеринарству (Сл. гласник РС, 91/2005) као и Закона о храни, углавном усагласити своју регулативу са оном која важи у ЕУ и тиче се самог HACCP концепта. Остаје још да сами произвођачи хране - у складу са захтевима Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) System and Guidelines for its Application Annex to SACSOP-1 (1969), rev. 4-ревизију и примене сопствене и за сваки погон специфичне HACCP планове. На овај начин испуниће се сви предуслови са аспекта безбедности хране неопходни за извоз производа у земље чланице ЕУ.

¹⁵⁷ Извор: РЗС, пројекције РЗР

¹⁵⁸ Ђурица Николић*1 УДК 339.543:63(497.11) Стручни чланак Примљен: 23.12.2015. Дорађен: 07.06.2016. Одобрен: 25.04.2016. УСКЛАЂИВАЊЕ ЦАРИНСКЕ ПОЛИТИКЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОБЛАСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ КАО УСЛОВ ПРИСТУПАЊУ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

поврћа Хрватске и Србије. Разлози за овакве пикове су висока царина коју Србија има на увоз поврћа и самим тим затвореност тржишта, затим недостатак складишног простора и велика унутрашња конкуренција. Шта је потребно променити?

- 1) Доношење правилника о условима откупа свежег поврћа,
- 2) Обезбеђивање добре информисаности произвођача о потребама тржишта и кретању цена на кванташким и зеленим пијацама.

Закон о безбедности хране који је ступио на снагу 2009. године („Службени гласник РС“, број 41/09) је усклађен са Регулацивом ЕК 178/2002 и Регулацивом ЕК 882/2008.¹⁵⁹ Овим законом се оснива ДНРЛ и дефинишу надлежности и МЗ. Званичне контроле у оквиру интерне контроле повремено обавља пољопривредна инспекција. Законом о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС“, број 41/09), здравље биљака и права узгајивача су делимично усклађени са директивама и прописима ЕУ. Идентификовање потреба за обучавањем у оквиру сектора Обуке треба првенствено да помогну произвођачима да побољшају компетентност како би увећали своју производњу и конкурентност, да би се ускладили са *acquis communautaire*. Инспекторе МПЗЖС треба обучити како би били способни да контролишу испуњеност државних стандарда и стандарда ЕУ (Добра пољопривредна пракса и мере за заштиту животне средине).

5. ПУТ КА КОНКУРЕНТНОСТИ

Конкурентна национална привреда условљена је макро и микро окружењем, јасно дефинисаном стратегијом и и квалитетом пословних процеса. Одржив раст продуктивности који резултира вишим животним стандардом грађана, могућ је кооперацијом и координацијом свих произвођача и фирми у сектору производње и прераде поврћа у РС.

Светско тржиште свежег воћа и поврћа је изузетно захтевно и добро организовано, са великом конкуренцијом, али и великом исплативошћу. Заједничко тржиште Европске уније воћа и поврћа формирано је уредбом савета Европске уније 1996. године када су и донети стандарди за 35 производа који се конзумирају у свежем стању и правила контроле и квалитета свежег воћа и поврћа. Да би се извозило свеже поврће на ово тржиште, неопходно је кренути од интегралне производње са унапред припремљеним планом, од здравог и квалитетног семенског материјала, контроле употребе минералних ђубрива и пестицида и добро организоване логистике и маркетинга. То имплицира да Стратегија развоја сектора прераде поврћа захтева виши степен вертикалног и хоризонталног умрежавања свих учесника у производно-вредносном ланцу уз виши ниво подршке Владе Републике Србије а у складу са Стратегијом развоја извоза.¹⁶⁰

Да би породична газдинства одговорила захтевима тржишта и постала конкурентна, морају на најцелисходнији начин користити постојеће ресурсе, повећати продуктивност рада и производни програм ускладити потребама потрошача. Мала газдинства не располажу са људским и материјалним ресурсима и њихова шанса је у повећању интензивности производње, гајењу култура које имају бољу тржишну позицију и формирању разних одлика удружења. На основу ових претпоставки, препоручујемо за различите типове газдинстава формулисање модела који ће уз уважавање одређених ограничења омогућити остварење прихода довољног за испуњење циљева чланова домаћинства. Ово је посебно интересантно за подручја у којима је велики број произвођача, који појединачно располажу са малим површинама, оријентисан на

¹⁵⁹ Извор: <https://ipard.co.rs/doc/srbija-ipard-2-program.pdf>

¹⁶⁰ Извор: Стратегија и политика развоја индустрије Србије 2011-2020.

производњу једног или два производа.

Сектор прераде поврћа захтева улагања у реконструкцију објеката и набавку нове опреме за потребе испуњавања стандарда ЕУ. Овим инвестицијама ће се повећати конкурентност прерађивачке индустрије на домаћем и посебно на иностраном тржишту.¹⁶¹ Произвођачи и прерађивачи поврћа треба да унапреде своје пословање кроз увођење нових технологија, нових и модернизованих производа и побољшање маркетинга како би могли да се такмиче са другим добављачима и обезбеде бољи пласман својих производа на домаћем и иностраном тржишту. Такође, неопходно је обезбедити подршку микро, малим и средњим правним лицима у циљу прилагођавања њихових производних процеса у смислу квалитета, безбедности хране, хигијене и заштите животне средине као што је дефинисано националним и стандардима ЕУ.

Потребно је омогућити пољопривредно-прехранбеном сектору да се избори са притиском конкуренције улагањем у његову модернизацију, односно ефикаснију производњу, прогресивно усклађивање са правилима и стандардима ЕУ у погледу заштите животне средине, безбедности хране и квалитета производа, добробити животиња и следљивости у ланцу исхране и управљању отпадом, јачање конкурентност прехранбене индустрије у одабраним секторима прилагођавајући се захтевима домаћег и иностраног тржишта, чиме се постиже и техничко-технолошко унапређење сектора.

Србија има шансу у извозу поврћа што показују досадашњи извозни резултати који имају тренд пораста. ЕУ је највећи купац свежег, замрзнутог, прерађеног и непрерађеног поврћа (42%), док се у суседне земље извози 35% поврћа.

Поред кромпира извози се доста паприке и печурака. Србија остварује позитиван биланс спољно-трговинске размене. Удео извоза поврћа у укупном извозу пољопривредне производње је око 9%. Највећи увоз поврћа је из земаља чланица ЦЕФТА-е (39%), где доминира увоз из Македоније. Из ЕУ се увезе 37% укупног увоза поврћа.

Водећи увозници поврћа су Холандија (због бројних лука), и Немачка (због величине тржишта). Главна извозна тржишта поврћа су ЕУ 58%, земље ЦЕФТА 27%, и Руска федерација. Србија остварује позитиван биланс спољно-трговинске размене када је реч о смрзнутом, сушеном и конзервисаном поврћу.

Свеже поврће се више увози него што се извози, што је показатељ тога да се оно користи као сировина у прерађивачкој индустрији. У извозу су квалитетом конкурентни следећи производи: конзервисани грашак, паприка, смрзнута или блансирана, конзервисани пасуљ, остало поврће, смрзнута или блансирана, мешавине смрзнутог поврћа, црни лук, сушено поврће, млевене паприке итд.

Предуслови за већи извоз свежег поврћа су оснивање удружења произвођача и отварање дистрибутивних центара где би се поврће припремало за тржиште. Такви центри би требало да буду опремљени опремом за прехлађивање, прање, калибрање, паковање и хлађење.

Такође би требало да примењују европске стандарде за амбалажу и транспортна средства

---

¹⁶¹ То ће осигурати неопходну дневну потребу човека од 460 г поврћа, али и значајне количине свежег и прерађеног поврћа за извоз. Према подацима РЗС, у 2007. години поврће се највише трошило у свежем стању - 149.9 kg по становнику (од чега је 38.5 kg прерађеног поврћа знатно мања)

и да пружи континуитет испоруке уговорене количине прописаног квалитета, што захтева савремену технологију производње.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Да би се побољшала и унапредила повртарска производња и да бисмо се приближили водећим европским земљама у повртарству, потребно је предузети кораке ка изградњи конкурентних фактора који захтевају виши ниво повезаности са страним тржиштима. То подразумева међусобну размену и употребу информација путем умрежавања, континуираним преиспитивањем захтева инокупаца и потребу вишег нивоа промоције а страном тржишту у циљу скраћивања ланца снабдевања.

Главне препоруке активности за побољшање конкурентности у сектору за поврће су следеће:

- 1) развој пољопривредне инфраструктуре на земљишту,
- 2) развој савремених велетржница, центара за расподелу/паковање,
- 3) потребно је појачати обуке и образовање,
- 4) диверзификација сортимента воћа и поврћа,
- 5) побољшање конкурентности српских производа,
- 6) треба дати предност развоју производних група,
- 7) пружити помоћ МСП у развоју бизнис планова, стандардизацији, лиценцирању, безбедности хране и умрежавању са европским партнерима.

У шта треба инвестирати? Инвестирање у пољопривредна газдинства:

- 1) инвестирање у механизацију за рад након бербе/жетве,
- 2) инвестирање у савремене објекте за складиштење,
- 3) инвестирање зарад формирања модерних центара за дистрибуцију/паковање и велетржница,
- 4) инвестирање у нове технологије,
- 5) инвестирање у циљу побољшања квалитета и стандарда.

Инвестирање у прерађивачку индустрију:

- 1) инвестирање у циљу модернизације објеката за прераду у оквиру МСП,
- 2) подршка у лиценцирању производних објеката и финалних производа.

Истовремено, потребно је формирање базе података и вођење регистра прерађивача поврћа, обезбеђивање инвестиционе подршке кроз бесповратна средства и кредите за набавку стакленика, пластеника, система за наводњавање и механизације за производњу поврћа, новчана и организациона подршка за наступе произвођача и прерађивача поврћа на најважнијим светским сајмовима као и јача хоризонтална повезаност произвођача.

Али, оно што улива наду је чињеница да српска прехранбена индустрија бележи данас своје нове зачетке. Пољопривредни произвођачи у Србији данас самостално започињу пластенички узгој воћа, поврћа, окрећу се производњи конзервираног ајвара, паприке, парадајза, туршије... Производа произведених на традиционалан начин. Производа који ће допринети препознавању српског националног простора, српског културног наслеђа, наших народних обичаја и руралних вредности Србије. То је наша будућност. Препорука аутора је да се системским мерама помогне развој српских малих и средњих пољопривредних газдинстава, предузетника, предузећа. Потврду рађања нове српске пољопривредно-прерађивачке епохе можемо наћи у сваком страном супермаркету у

Србији. То су српски производи - произведени у Србији...

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024.године ("Sl. glasnik RS", br. 85/2014) Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије.
- 2) Стратегија развоја удружења компанија за прераду воћа и поврћа 2011-2014, Нермин Беговић, Мсц; Гордана Матовић, Мсц/ЦМЦ, Краљево, септембар 2011.
- 3) Тамара Ж. Пауновић, Модели за оптимизацију структуре производње поврћа на породичним газдинствима, Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет, Београд – Земун, 2016.
- 4) Janković, S., Goss, S., Pušić, M., Jovanović, R., Todorović, G., Tolimir, N., Ivkov, I., Anđelić, B., Dalton, G. (2007): Poslovanje poljoprivrednih gazdinstava u Srbiji 2006. Priručnik. Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede i Institut za primenu nauke u poljoprivredi, Beograd.
- 5) Косановић, Н.; Пејановић, Р; /2010/ Монографија „Конкурентност и квалитет хране“ Монографија, Институт за примену науке у пољопривреди, Београд
- 6) Пејановић, Р., Поповић-Врањеш Анка, Косановић Нада и сар., Значај примене EUREPGAP-а и HACCP-а у производњи здраве хране, тематски зборник (Мултифункционална пољопривреда и рурални развој у Републици Српској), Јахорина, 2007, стр. 543-550.
- 7) Шеварлић, М. (2015): Пољопривредно земљиште, Попис пољопривреде 2012, Пољопривреда у Републици Србији, Републички завод за статистику, Београд..
- 8) Пејановић, Р., Милић, Д., Инвестиције у пољопривреду Републике Србије, Економика пољопривреде, Београд
- 9) Ипард програм за Републику Србију за период 2014-2020. године, документ усвојен закључком Владе Републике Србије и објављен у „Службеном гласнику РС”, број 84/17 од 20. септембра 2017. године
- 10) Републички завод за статистику, <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite>
- 11) <https://www.raris.org>
- 12) <http://www.tehnologijahrane.com/enciklopedija/klasifikacija-povrtarskih-vrsta>
- 13) Републички завод за статистику, Београд. <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2012/PP-knjiga1.pdf>